

FILOZOFIA KRÍZY, ALEBO KRYŠTALIZÁCIA NOVÝCH SVETONÁZOROVÝCH ORIENTÁCIÍ?

MARINA ČARNOGURSKÁ, Kabinet orientalistiky SAV, Bratislava

Nie je to náhoda, ale už stáročia pôsobiaci zákonitý vývoj, že práve v našom 20. storočí dochádza v západnej civilizácii k obrovskému svetonázorovému kvasu, ktorého charakteristickým fenoménom je aj stav krízy v modernej filozofii a aj zásadný svetonázorový otras základnej ideologickej chrbtice našej civilizácie, kresťanského náboženstva.¹

Mnohé javy súčasného západného intelektuálneho vrenia zároveň ukazujú, že moderný západný človek sa už vôbec nechce uspokojiť s odpoveďami, aké mu na základné svetonázorové otázky o pôvode a podstate bytia takmer dvetisíc rokov poskytovala kresťanská ideológia. Súčasný človek svoju pozornosť omnoho častejšie obracia k všetkým tým moderným názorom a teóriám, ktoré racionálne rešpektujú podmienky reality.

Vďaka obrovskému technickému rozvoju, ktorý najmä v posledných desaťročiach zasiahol celý svet, sa jednotlivé ľudské populácie obývajúce našu planétu natoľko vzájomne skontaktovali a svojimi ekonomickými, politickými, kultúrnymi i spoločenskými vzťahmi natoľko vzájomne popreplietali, že dnes už vlastne vôbec nemožno považovať za jedinú a dominantnú len európsku civilizáciu, aj keď formálne proces tzv. westernizácie so všetkými jeho "pozitívami" i "negatívami" veľmi rapídne pokračuje. Obyvateľstvo sveta sa však už stalo premiešanou svetovou populáciou, ktorá sa v každodennom živote svojimi jednotlivými životnými štýlmi, rozdielnymi kultúrnymi i svetonázorovými tradíciami a civilizačnými návykmi pochádzajúcimi z veľmi odlišných svetonázorových koreňov veľmi silne a neodvratne vzájomne ovplyvňuje. Všetky tieto fenomény signalizujú, že práve v súčasných desaťročiach dochádza ku kvalitatívne úplne novej synkretizácii ľudstva na našej planéte. A to nevyhnutne prináša mnohé netušené následky vzájomných vplyvov a tlakov rôznych svetonázorových, náboženských, filozofických i ideologických tradícií. Moderné synkretizujúce sa ľudstvo si zároveň hľadá svoju novú, zodpovedajúcu svetonázorovú chrbticu, ktorou sa (ako sa teoreticky i logicky ukazuje) nebude môcť stať žiadna doterajšia ideologická chrbtica jednotlivých minulých svetových civilizácií. Nemôže to byť teda napr. konfucianizmus, ani islam, ani buddhizmus či hinduizmus, ale ani kresťanstvo, aj keď práve kresťanstvo si na túto ideologickú rolu neustále robí stále veľké nároky.

¹ Dôkazom toho sú nielen filozofické orientácie súčasnej západnej postmodernej filozofie, ale i rapídny pokles počtu tzv. aktívne veriacich kresťanov v západnej civilizácii, ktorý (ako mi to napr. pred polrokom v rozhovore v Academia Sinica v Taipei potvrdil aj jeden špičkový americký analytik) poklesol z približne 70% pokrsteného obyvateľstva na približne 30% aktívne veriacich kresťanov.

Veľmi citlivým "barometrom" tohto nového celosvetového procesu je práve postmoderná svetová filozofia. Na jej pôde by sa mala a zdá sa, že sa aj bude musieť odohrať (a vlastne sa už aj dosť dlho odohráva) tá najrozhodujúcejšia "bitka" súčasného celoplanetárneho rozhodovania moderného ľudstva o svojej novej funkčnej svetonázorovej orientácii v procese ďalšej existencie na tejto planéte.

Syndrómom potvrdzujúcim, že v súčasnej svetovej filozofii už o takýto zápas skutočne ide, je aj opozícia filozofickej postmodernity voči predchádzajúcim európskym svetonázorovým koncepciám a filozofickým modelom, nadväzujúca na Heideggerov ontologicko-filozofický odkaz. Táto opozícia sa stotožňuje s Gadamerovými, Foucaultovými, i Lyotardovými filozofickými odhaleniami, ako aj s modernými názormi feministickej i environmentálnej filozofie. Súčasne je postmodernistickým zápasom o právo na *inakosť* proti mnohým predchádzajúcim svetonázorovým, ideologickým, filozofickým či kultúrno-spoločenským obmedzeniam a skostnatenostiam minulých európskych tradícií. Zápas súčasnej postmodernity je však zatiaľ hlavne "protestom proti metafyzickej i svetonázorovej jednotvárnosti a požiadavkou na *právo radikálnej rôznorodosti a odlišnosti*, ktorá má dostať možnosť rozohrať sa v plnej sile. Postmoderna je pritom ochotou riskovať všetky doterajšie postuláty, základy a kritériá v mene každej **oprávnenej inakosti a odlišnosti**" ([1], 311).

Či si to uvedomujeme alebo nie, tento proces je dnes už vo všetkých nás a preniká do všetkých reprezentatívnych intelektuálnych vrstiev i filozofických a ideologických kruhov všade na svete. Sme jeho živými atraktormi, posúvajúcimi jeho neustále sa radikalizujúcu dynamiku k jej "nukleačnému prahu" a ku kritickému bifurkačnému bodu, v ktorom si dnes už synkretická celosvetová populácia pravdepodobne bude musieť vybrať tú najreálnejšiu a z hľadiska ďalšieho života funkčnú filozofiu i svetonázorovú orientáciu (a to bez akýchkoľvek svojich doterajších dogmatických či tradičných výhrad a okliešení). Pomocou nej si možno vytvorí novú svetonázorovú chrbticu, ktorá jej umožní z viacerých možností svojho ďalšieho vývoja v biosfére tejto planéty vybrať si tú najrozumnejšiu a prispôbiť sa tak čo najpružnejšie existujúcim životným podmienkam, zabezpečiac si v nich šancu na svoje ďalšie prežitie.

Jedným z mnohých čiastkových fenoménov tohto procesu je dnes už medziiným, dokonca i v kresťanskej filozofii, opozícia tzv. *otvoreného teizmu* voči *klasicky uzavretému teizmu*. A u nás je jedným z mnohých ďalších krokov tohto procesu, i keď možno len ako minifenomén, napríklad aj moja súčasná polemika s Jánom Letzom, predstaviteľom *otvoreného teizmu* na Slovensku, o základných ontologických definíciách a axiómach podstaty a charakteru *bytia* Univerza.

Čím som sa práve ja stala oprávnenou viesť polemiku s predstaviteľom moderného *kresťanského teizmu* o základnom spore a apórii v definovaní ontologickej podstaty *bytia* Univerza doterajšou tradičnou európskou substančnou metafyzikou? Profesionálne oprávnenie mi na to dáva predovšetkým moja špecializácia filozofa-sinológa, spojená s vyše tridsaťročnou praxou vo filozoficko-sinologickom výskume starovekých čínskych filozofických textov. A práve z toho vyplýva jedna veľmi dôležitá skutočnosť: zo všetkých mimoeurópskych svetonázorových orientácií v dejinách ľudstva na tejto planéte práve a najmä čínska civilizácia si vytvorila a filozoficko-ontologicky veľmi presne definovala (v súlade so svojím základným, veľmi racionálnym prístupom

k životnej realite) podstatnú a v Číne apriórne dominantnú metafyzickú axiómu celej svojej klasickej filozofie i ideológie. Táto axióma je voči klasickým svetonázorovým orientáciam a determinujúcim ideologickým axiómam európskej civilizácie absolútne protikladná.

A prečo sa práve u týchto dvoch civilizácií prejavuje taká obrovská vzájomná svetonázorová protikladnosť? Pravdepodobne najmä preto, že čínska civilizácia si hneď od svojich historických prvopočiatkov z poľnohospodárskeho hľadiska veľmi úspešne upravila celý svoj životný priestor, na ktorom sa pôvodne **neuzurpačnou**, kultivačnou cestou usadila a v ktorom žila a čiastočne žije až dodnes (na tom istom mieste už skoro sedem tisícročí) v maximálne **symbiotickom vzťahu človeka s prírodou**. A práve tento vzťah výrazne ovplyvnil aj spôsob svetonázorovej formulácie jej základnej celospoločenskej ideológie, ktorá sa už od začiatku vyhaňovala výrazne biocentricky, a nie antropocentricky.

Naopak európska civilizácia je svetonázorovou dedičkou pôvodne nomádskych indoeurópskych kmeňov, ktoré si svoj životný priestor Hebrejmi, Grékmi, Rimanmi i Germánmi počnúc a stredovekými Európanmi pokračujúc od počiatku uzurpačne získavali a neustále vzájomne obraňovali či odstupovali krvavými vojenskými výbojmi a násilnými teritoriálnymi expanziami. Tie napokon v stredoveku vyústili do tzv. tridsať- či päťdesiatročnej vojny nomádsko-kráľovských rodov či do "svätých" vojen odlišných náboženských táborov a v novoveku do kolonizačných expanzií na všetky ďalšie svetové kontinenty, kde mnohé iné svetové civilizácie, kultúry i etnické celky práve Európania skoro úplne vykynožili a vyhladili z povrchu Zeme "v mene boja s pohanmi". Napokon v 20. storočí vyústili do dvoch strašných svetových vojen i do procesu tzv. ekonomickej i ideologickej "westernizácie" našej planéty, ktorá, žiaľ, ekologicky veľmi vážne ohrozuje životné podmienky celého novodobého ľudstva v súčasnej biosfére Zeme.

Aj preto sú klasické intelektuálne dedičstvá i svetonázorové koncepcie týchto dvoch civilizácií v takej absolútnej vzájomnej kontradikcii, čo moderným spoločenským vedám i filozofii poskytuje úplne ideálny materiál pre komparatívny vedecký i filozofický výskum a zároveň i svetonázorovo vzájomne objavné filozofické polemiky.

Zároveň však každá takáto polemika, ak má splniť svoju funkciu a dokonale obnažiť a osvetliť všetky apórie polemizovanej témy, je najlepšia, ak sa iniciuje z pozícií najvyhrotenejších oponentov. Na to prišiel už Sokrates v Platónových dialógoch, a preto ho Platón vo svojom diele nechával viesť "dialektické" dialógy práve s jeho najprotikladnejšími názorovými oponentmi. Polemika Letza a Čarnogurskej na stránkach slovenskej Filozofie nebola teda z mojej strany ani rozmarom, ani provokáciou, ktorá by sa chcela vyžívať v urážaní kresťanský cítiacich častí slovenského obyvateľstva, ale jednoducho mojou profesionálnou povinnosťou, ktorá, ak má splniť svoj účel, má mať plné a ničím a nikým nehatené právo na svoje vyjadrenie.

To, že čínska civilizácia predstavovala vyše päťtisíc rokov v dejinách sveta v časovo neprerušenej kontinuite ten najreprezentatívnejší typ civilizácie zotrávajúcej skoro až do 20. storočia na výrazne poľnohospodárskej báze s jej symbiotickým vzťahom človeka k prírode (naviac dlho aj v úplnej geografickej izolovanosti od ostatného civilizovaného sveta) a že táto úcta a podriaďovanie sa prírodnému determinizmu bol po

tisícročia celou čínskou intelektuálnou produkciou ideologicky, filozoficky a kultúrno-duchovne výrazne biocentricky vo vedomí Číňanov udržiavaný a fixovaný aj svetonázorovo, to som si nevymyslela len ja. To je fakt, ktorý sa odhaľuje pri každom serióznejšom komparatívnom výskume kultúrnych dejín Číny v porovnaní s dejinami ostatných veľkých svetových civilizácií; výnimku tvoria len indiánske kultúry na americkom kontinente, ktoré však európska civilizácia stihla vykynúť skôr, než ich mohli moderní kulturológovia, filozofickí antropológovia a orientalisti dokonale hĺbkovo spoznať a seriózne odborne analyzovať. A to, že v archetype príslušníkov európskej civilizácie bol naopak symbiotický vzťah s prírodou potlačený a prevládli v ňom antropocentrické, prírode odcudzené svetonázorové orientácie, som si takisto nevymyslela len ja. Človek si svoju základnú svetonázorovú orientáciu nikdy nevytváral sám, vždy bol a čiastočne aj dodnes je aj napriek obrovskej modernej mediálnej informovanosti a veľmi veľkej komunikačnej mobilnosti determinovaný príslušnosťou k určitej kultúre či spoločenskej komunite, ktorej členom v priebehu života zostáva. Nie je to preto žiadna moja záľuba v "naturálno-sociálnom determinizme" ([3], 412), ale jednoducho holá skutočnosť, že napr. Číňan narodený a žijúci celý život v Číne sa nebude sám od seba správať, rozmyšľať a svetonázorovo orientovať spôsobom, ktorý je vlastný kresťanský založenému Európanovi a ktorý ešte závisí od toho, či sa narodil a celý svoj život žije povedzme v Nemecku, Anglicku, Španielsku alebo v Bulharsku. A to isté platí i naopak. Rovnako by som ja mohla európskemu kresťanskému filozofovi vytykať, že používa z hľadiska čínskej svetonázorovej orientácie také zdanlivo filozofické nezmysly, ako je "personálny Boh", "kozmickej Kristus" či "plné alebo prázdne nič", "karma ako pneumoontologické médium, v rámci ktorého sa môže uplatniť sloboda človeka", "dvojst" "kognoscencia", "nexus", atď. ([4], 458-460). Národy ani jednotlivci predsa vôbec nie sú v rozsahu svojej slobody zodpovední za **hociktoré** formovanie kvality svojho svetonázoru či za jeho taký či onaký étos, ako to tvrdí Ján Letz, pretože očividne podliehajú silnému vplyvu svojho vlastného svetonázoru, determinovaného ich konkrétnou kultúrnou a duchovnou príslušnosťou k určitému civilizačnému celku, ktorý veky určoval a určuje ich charakteristický spôsob života a z neho vyplývajúce typické svetonázorové orientácie.

Čínsky subjekt vnímajúci realitu bytia špecificky bol obklopený vo svojom životnom priestore už od 3. tisícročia pred n.l. len poľnohospodárskym a prírodným vidiekom. Už vo svojom predfilozofickom období začal si dominantne uvedomovať, že to, v čom sa bytostne nachádza a vďaka čomu on i generácie jeho predkov a potomkov žijú, je prírodný proces premien, ktorý je tvorivý, ale súčasne i likvidačný. Zároveň má svoj veľmi zvláštny a neopakovateľný kolobeh a neplatia v ňom v podstate nijaké subjektívne ohľady. Pravekí čínski šamani sa vďaka tomu prestali (alebo vôbec si preto ani nezvykli) modliť sa k Bohu či ku konkrétnym nadprirodzeným božstvám a žiadať od nich nadprirodzené výnimky pre jednotlivých ľudí v dosahu následkov tohto životného procesu. Naopak, snažili sa tento proces metafyzicky pochopiť, odhaliť jeho nevyhnutné príčiny a pomocou toho vytušiť a predpovedať všetky jeho možné variácie a ich konkrétne následky. Hneď od začiatku oboznamovania sa s týmto základným životným procesom premien bytia začali jeho metafyzický základ a jeho dynamickú iniciatívu nazývať "Veľkou Zmenou jin-jang". Graficky ju už v 2. tisícročí pred n.l.

znázornili svastikou dvoch do seba zapadajúcich a prelinajúcich sa protikladných vln i číslami, trigramami, ba neskôr i hexagramami kombinácií jednej prerušenej a druhej neprerušenej čiary, symbolov vzájomne synergicko-dynamickej jin-jangovej polarity metafyzickej podstaty Bytia. Tým už v predfilozofickom období čínskeho svetonázorového vývoja odhalili (a v metafyzických základoch prírodných procesov na tejto planéte spoznali a definovali) veľmi dôležitú a celý ďalší čínsky svetonázorový vývoj určujúci ontologickú axiómu o neexistencii amorfného Absolútna v ontologických základoch Bytia a naopak o existencii bipolárno-dialektickej a synergicko-dynamickej Zmeny ako základnej metafyzickej premisy kvalitatívne determinujúcej podstatu Bytia Univerza.

Ak je ontologickým základom bytia Univerza naozaj neustále vzájomne synergická polarita silových protikladov jej existenčnej dynamiky, v ktorej jedinej sa deje a bez ktorej ontologicky "sama osebe" neexistuje, nemôže byť apriórne nijakým ani amorfným, ani substančne stálym stavom metafyzického "Absolútna", pretože Absolútno vo svojom terminologickom i filozoficko-metafyzickom význame úplne vylučuje akúkoľvek apriórnu ontologickú relativitu a protikladnosť. Klasický čínsky svetonázor a neskôr aj klasická čínska filozofia možno i preto hneď od začiatku zo svojich ontologických predstáv eliminovali ontologickú kategóriu Absolútna a ideologicky tým zároveň veľmi funkčne zabránili vzniku teologickej kategórie Boha-Stvoriteľa i jeho "božského Aktu Prvého Hýbateľa". Neustále svojou energiou nekonečne tvoriace sa i likvidujúce Univerzum (ktoré len kvantitatívne nahrádza pojem absolútna) sa práve vďaka svojej bipolárno-dialektickej energii neustálych nábojových premien v metafyzickej podstate bytia nestáva nikdy kvalitatívnym Absolútnom. Neustále sa totiž vo svojej existenčnej procesualite polarizuje a mení, a tým sa zároveň v niečom tvorí, a v niečom súčasne likviduje.

Svetonázorovú predstavu protikladne dynamickej a bipolárno-dialektickej "kreativity i likvidácie" v apriórne aktívnom metafyzickom "prvo"procesu Bytia Univerza, ktorý je ontologickým popretím každej amorfnej metafyzickej Absolútnosti, si čínska civilizácia osvojila už vo svojom predfilozofickom, neolitickom historickom období, čoho dôkazom je klasická *Kniha Premien*. Tým sa samozrejme hneď v prvých obdobiach filozofického myslenia v Číne zrodila prvoradá spoločenská požiadavka filozoficky fundovane odpovedať aj na základnú svetonázorovú otázku: Prečo a vďaka čomu sa toto všetko v metafyzických základoch Bytia samo od seba takto deje?, t.j. na otázku: Čo je príčinou metafyzického "prvopohybu" bytia?

Hneď prvé filozofické dielo v dejinách Číny, Lao-c'ov *Tao Te ťing* sa filozoficky veľmi úspešne zhostilo tejto úlohy. Protikladný, dynamicko-synergický proces premien v prvopodstate Bytia Univerza, graficky znázornený už pravekými čínskymi šamanmi, definoval Lao-c' filozofickým termínom Cesta (Tao) a v *Tao Te ťingu* to filozoficko-poeticky vyjadril napríklad takto:

Jestvovalo čosi ako rozvírený prúd ešte pred zrodom Neba a Zeme. Ó, ako pokojné a osamelé sa nachádzalo vo svojej samojedinnosti bezo zmien. Krúživo prúdilo ničím neohrožované. Možno práve preto sa stalo matkou Podnebesia! Nevieť toho pomenovanie, a preto to označujem znakom: Cesta. A ak by som bol predsa donútený

pomenovať to, tak to nazvem: Obrovské! Čo je obrovské, o tom možno povedať, že je rozpínavé. Čo je rozpínavé, o tom možno povedať, že je nekonečné. Čo je nekonečné, o tom možno povedať, že je navracajúce sa. ([2], 85).

Tým však zároveň ontologicky vytušil i ďalšiu základnú metafyzickú kategóriu apriórne bipolárne-dialekticky modifikujúceho sa Bytia, a to jeho **neidentickú energiu**, t.j. dynamickú skutočnosť v ontologickom bytí Univerza (označil ju dodnes v Číne ťažko pochopiteľným znakom **Te**), ktorú nemožno uchopiť nijakými substančnými empiricko-epistemologickými parametrami ani pojmami. Ontologická kategória **Te** je zároveň nad- a pred-časopriestorovým obsahom dynamickej Cesty (Tao) a jej existencie vyplýva práve z jej apriórne bipolárno-dialekticky sa polarizujúcej modality charakteru Cesty (Tao). Lao-c' to vyjadril v 21. kapitole *Tao Te ťing* takto:

Číra energia Te je len postup Cesty Tao. No to, ako sa Cestou Tao veci uskutočňujú, je nevypočítateľné ako dravý živel! ([2], 71).

V 28. kapitole zasa takto:

Vo vytvárajúcom sa riečišti (Cesty Tao) sa trvale a neprerušiteľne tvorivá energia Te znovu a znovu prinavracia do stavov novorodenectva. ([2], 95).

A v 6. kapitole takto:

Jej duchovná (čiže nehmotná a empiricky nedefinovateľná - pozn. prekl.) hlbina nikdy nezaniká a to je to, čo nazývam: Jej prvopočiatočným lonom. Východia brána tohto prvopočiatočného lona, to je to, čo nazývam koreňom pradiwa Neba a Zeme! Toto pradiwo akoby neustále jestvovalo. Vo všetkom potrebné a nepretrhávajúce sa! ([2], 27).

Energia Te (v ďalších dejinách čínskej filozofie sa v tomto zmysle zaužíval pre ňu termín čchi) v existencii Cesty Tao nemá podľa čínskych filozofov nijaké subjektívne vedomie a rozhodovanie, keďže je to len bipolárno-dialektický nesubstančný a nepretržitý sa **protikladne** polarizujúci nábojový obsah procesu premien Cesty Tao, ktorá je jej formou. Má však racionálne definovateľný *ontologický pohyb*, logicky z nej vysvetliteľný, vďaka čomu vzájomná kreačno-likvidačná dynamika nekonečnej evolúcie bytia Univerza nie je odkázaná na nijaké "tajomstvo bytia" v podobe nejakej "kenotickej (?) všemohúcnosti Boha" ([3], 409). Vďaka tomu nezávisí ani od iniciatívy Prvého Hýbateľa Univerza, ktorú by sme teda mohli definovať len teologicky, ale nie filozoficko-ontologicky. Bipolárno-dialektický a súčasne synergicko-komplementárny monizmus energie Te nie je pritom v čínskej metafyzike vymedzený nijakou substančnou stálosťou ani ontologickou amorfnosťou.

Dnes sa už nielen tzv. otvorený kresťanský teizmus, ale aj podstatná časť celej modernej neteistickej európskej i svetovej filozofie prikláňa ku *kreačno-evolučnej ontológii*. Žiaľ, jej filozofická interpretácia kreačno-evolučnej dynamiky bytia sa dodnes nevymanila vo svojej ontologickej interpretácii z "detských chorôb" európskeho chápania "dialektiky" v metafyzickej realite bytia. Môže nás totiž do omrzenia

presviedčať, že ontologická realita bytia je kreačno-evolučná - ak túto jej kreačno-evolučnú dynamiku nedokáže ontologicky pravdivo definovať a terminologicky veľmi presne pomenovať, nedostane sa ani o krok ďalej než povedzme grécki predsokratici či novovekí európski dialektici, Hegela a Marxa nevynímajúc. Reálna ontologická skutočnosť bytia Univerza sa totiž nedá nikým vymyslieť! Taká, aká skutočne je, sa dá z reality bytia jedine poctivo odpozorovať a opísať podobne, ako sa o to pokúsili napríklad už starovekí Číňania, ktorí mali na takéto pozorovanie veľmi vhodné životné podmienky. Ak sa však nekonečná realita bytia Univerza skutočne deje formou bipolárno-dialektickej synergie v nekonečne existentne sa komplementárne polarizujúcom procese vzájomne protikladnej kreácie i likvidácie, potom je naivné hľadať v nej nejaký "pevný bod" či "absolútny prvopočiatok" alebo nejaké stále, axiologicky zhodnotiteľné stavy a trvalo identické kvality. Rovnako naivné je dúfať v jej "konečný stav završenia". A ak je zároveň ontologická realita bytia Univerza aj z hľadiska ľudského hodnotenia neustálym *kreačno-likvidačným procesom bipolárno-dialektickej synergie*, potom je rovnako naivné veriť v existentné axiologické "víťazstvo" jednej jeho relatívnej kvality nad druhou i v jej konečné univerzálne presadenie sa a dosiahnutie jej výsledného axiologicky absolútneho stavu. Všetky podobné ideologické či filozofické tvrdenia sú potom len smiešne a neopodstatnené "sladké rečičky".

V r. 1939 Charles Moore pozval siedmich špičkových filozofov z celého sveta do USA, aby spoločne prediskutovali možnosť iniciovania novej komparatívnej filozofie, ktorá by sa mohla stať skutočnou syntézou modernej svetovej filozofie synkretizovaného ľudstva. Inicioval tým vznik tradície celosvetových filozofických konferencií "Východ-Západ", ktorých sa odvtedy už uskutočnilo sedem, posledná v r. 1995 v Honolulu na Havaji. Západnú filozofiu na nich reprezentovali špičkoví filozofickí liberáli intelektuálneho kalibru Johna Rawlsa, Jürgena Habermasa a psychológa Lawrencea Kohlberga, komunitaristi - predstavitelia názorov Hansa-Georga Gadamera, Michaela Sandela, Charlesa Taylora, Alberta Borgmana i psychologičky Carol Gilliganovej, i takí významní postmodernisti ako sú Michael Foucault, Jean-François Lyotard; na poslednej sa osobne zúčastnil aj Richard Rorty a feministické filozofky Rosa Braidottiová, Martha Nussbaumová a Catherine MacKinnonová.

Ani táto, zatiaľ posledná 7. celosvetová filozofická konferencia Východ-Západ však nedospela napriek obrovskému úsiliu k svojmu vytúženému výsledku - nevytvorila ontologický model tzv. spoločnej "svetovej metafilozofie", ktorý by mal vzniknúť cestou vzájomnej dohody, syntézou dôležitých východných i západných filozofických systémov. Osvetlila však mnoho príčin, prečo k tomu za súčasného stavu dôjsť nemôže.

Jednu z dôležitých príčin formulovala na konferencii aj feministická filozofka Rosa Braidottiová. Vo svojom príspevku konštatovala, že v súčasnom veku globalizácie i fragmentalizácie sa náš vývoj ženie smerom k totalite a k dominantnej potrebe presadenia **nového západného nomádskeho vedomia**, ktoré už nie je nijakým okrajovým javom ale **aktívnym**, svet ohrozujúcim **nomádstvom**, "ktoré síce vymazáva hranice, ale nepáli za sebou mosty" ([1], 325). Pokiaľ sa z neho moderný človek nedokáže svetonázorovo vymaniť, môže to vyústiť iba do katastrofy, ktorá vážne ohrozí záchranu života ľudstva na tejto planéte. A nijaká doterajšia ani (a najmä nie) kresťanská ideológia

tomu nezabráni, pretože v skutočnosti práve ona vôbec nie je cestou k celosvetovému porozumeniu.

LITERATÚRA

- [1] BUCHANAN, J.: Report on the Seventh East-West Philosophers' Conference "Justice and Democracy: a Philosophical Exploration". In: *Philosophy East & West*, Vol. 46 (1996), No. 3, s. 309-336.
- [2] LAO-C': Tao Te ťing. Bratislava 1996.
- [3] LETZ, J.: Celostno-syntetický ontologický model - cesta k porozumeniu. In: *Filozofia*, roč. 52, 1997, č. 6, s. 406-414.
- [4] LETZ, J.: Druhý kopernikovský obrat v chápaní poznávania a skúsenosti a jeho závažné dôsledky (2. časť). In: *Filozofia*, roč. 52, 1997, č. 7, s. 457-463.
- [5] TAI, Lian-Chang: *Yi chuanzhi xing chengji qi si xiang*. Taipei, Academia Sinica 1989.
- [6] REN, Farong: *Dao De jing shiyi*. Si-an 1993.

PhDr. Marina Čarnogurská, CSc.
Kabinet orientalistiky SAV
Klemensova 19
813 64 Bratislava
SR